

בראשית פרק כ"ז

מה ראה יצחק לברך את עשו דווקא? הכתוב מלמדנו לפחות שני דברים בגנותו של עשו:

- הבח לבכורה ומכירתה בנזיד עדשים.
- הנישואין לנשיו החתיות.

האם יצחק לא הכיר את בנו "כי ציד בפיו"? או שיצחק היה מודע לרשעותו של עשו אך בחר בכל זאת לברכו?

פסוקים א'-ד' : תכניות: תכניתו של יצחק ותכניתה של רבקה

א וַיְהִי כִּי-זָקַן יִצְחָק, וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת; וַיִּקְרָא אֶת-עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל, וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי, וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הֲנִי.

ב. וַיֹּאמֶר, הִנֵּה-נָא זָקַנְתִּי; לֹא יִדְעֹתִי, יוֹם מוֹתִי.

ג וְעַתָּה שָׂא-נָא כְלִיךָ, תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ; וְצֵא, הַשָּׂדֶה, וְצֹדֵד לִי, צִידָה (צִיד).

ד וַעֲשֵׂה-לִי מְטַעֲמִים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי, וְהִבֵּיָאָה לִי--וְאָכְלָה: בְּעֶבֶר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי, בְּטָרֶם אָמוּת.

- יצחק רוצה לברך את עשו כיון שהוא חושב שיום מיתתו קרב: עיניו כהו (ותכּהינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת), הוא חש בזקנותו (וַיְהִי כִּי זָקַן, זָקַנְתִּי), ומעריך שיום מותו קרב (בְּטָרֶם אָמוּת).
- הוא מתייחס לעשו בלשונות הבאים: בְּנוֹ הַגָּדֹל, בְּנִי.
- יצחק מבקש מעשו להשתמש במלאכתו כצייד ואינו מסתייג ממנה.
- מדברי יצחק לעשו ניכר שעשו יודע אילו מטעמים אהובים על יצחק.
- מסקנה: מן הפשט עולה שקיימת מערכת יחסים יפה בין יצחק האב לעשו הבן.

מהי תגובתה של רבקה אמנו לתכנית הזו?

רבקה רוקמת תכנית שונה בכדי שיעקב יזכה בברכת יצחק ולא עשו

ה וּרְבֵקָה שָׁמְעַת בְּדִבְרֵי יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ וַיִּלֶּךְ עֲשֹׂו הַשָּׂדֶה לְצוּד צִיד לְהַבִּיאַ

ו וּרְבֵקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָה לֵאמֹר

הִנֵּה שָׁמְעֹתִי אֶת אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אַחִיךָ לֵאמֹר

ז הִבֵּיָאָה לִי צִיד וְעֲשֵׂה לִי מְטַעֲמִים וְאָכְלָה

וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי ה'

לִפְנֵי מוֹתִי

ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקִלִּי לֵאשֹׁר אֲנִי מְצֹוָה אֶתְךָ

ט לָךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׂם שְׁנֵי גִדִּי עֲזִים טָבִים

וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מְטַעֲמִים לְאֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֲהַב

י וְהִבֵּאתָ לְאֲבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יִבְרַכְךָ לִפְנֵי מוֹתִי

יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רְבֵקָה אִמּוֹ הִנֵּה עֹשֶׂה אֲחִי אִישׁ שָׂעֵר וְאֲנֹכִי אִישׁ חָלָק

יב אוֹלִי יִמְשְׁנִי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא בִרְכָה

יג וְתֹאמַר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קָלְלָתְךָ בְנִי

אך שְׁמַע בְּקִלִּי וְלֹךְ קַח לִי

- רבקה פונה מיד ליעקב ולא משתפת את יצחק בתכניתה.
- יש כאן שימוש רב בכינויי משפחה שמעיד על המתח הגדול שבדו-שיח בין רבקה ליעקב: אבי, אבי, בני, בנו, בנה, אחי, אחי, אמו.
- נשים לב לכינויים השונים של הבנים: עשו הוא בנו של יצחק (ה), ואילו יעקב הוא בנה של רבקה (ו, ח, יג). הכתוב ממחיש כך את מערכת היחסים בין ההורים לבנים שנזכרה כבר בפרק כ"ה: "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב" (בראשית כה, כח).
- רבקה משתמשת הן בלשון ציווי וסמכות "שמע בקלי לאשר אני מצוה אתך" (ח, יג) והן בלשון בקשה "לך נא" (ט).
- ממה חושש יעקב, וכיצד משכנעת אותו רבקה על פי הפשט?

ביצוע התכנית:

יד וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו
טו ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה בבית
ותלבש את יעקב בנה הקטן
טז ואת ערת גדיי העצים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו

יז ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה

בראשית רבה: וילך ויקח ויבא לאמו - אנוס וכפוף ובוכה

הפער בין יצחק לרבקה:

מה חשבו יצחק ורבקה בנוגע לברכת הבנים ובמה הם חלקו?
 מדוע פועלת רבקה נגד תכניתו של יצחק?

הרמב"ן, פירושו לפסוקים ד, טו, כא

ד - היה בדעתו לברך אותו שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לאלוהים כי הוא הבכור:

טו - ...כי המנהג במולידים להכיר את הבכור בברכה ובכבוד ובמתן.

כא - ...כי לא היה עשו רשע בעיני אביו.

הרש"ר הירש:

שני בניו של יצחק ייצגו שני יסודות בביתו, עשיו את הכוח החומרי, יעקב את הכוח הרוחני.

יודע היה יצחק כי האומה זקוקה לשני הכיוונים. אף הוא כנראה ידע את הנבואה, כי הרב בכוחו

החומרי יעבוד לצעיר ולחלש ממנו: 'ורב יעבוד צעיר'. אך כסבור היה יצחק שעשיו ויעקב יקיימו את

תעודת אברהם בכוחות משותפים, בלב אחים ומתוך השלמה הדדית. לפיכך הועיד לעשיו ברכה

בעלת תוכן חומרי, וברכה רוחנית היתה שמורה עמו ליעקב...

אולם מבית לבן ידעה רבקה את הקללה שבפיצול זה, ידעה מניסיונה שהחומר יהיה לברכה וישועה רק

בבית שרוח אברהם מפעמת בו, רק בידו של זה שרוחו של אברהם מדריכה אותו.

היא היטיבה לראות: החומר שאין עמו רוח, היה בעיניה קללה, את הברכה ראתה רק בלתי מחולקת,

יורדת על ראשו של אחד. (הרש"ר הירש סוף הקדמתו למעשה הברכות)

יח וַיבֹּא אֶל-אָבִיו, וַיֹּאמֶר אָבִי; וַיֹּאמֶר הִנְנִי, מִי אַתָּה בְנִי. יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו, אֲנִכִּי עָשׂוּ בְכֹרֶךָ--עֲשִׂיתִי, כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי; קוּם-נָא שָׁבָה, וְאָכְלָה מִצֵּידִי--בְּעֵבֹר, תִּבְרַכְנִי נַפְשֶׁךָ. כ וַיֹּאמֶר יַצְחָק אֶל-בְּנוֹ, מִה-זֶּה מִהֲרַת לְמַצֵּא בְנִי; וַיֹּאמֶר, כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי. כא וַיֹּאמֶר יַצְחָק אֶל-יַעֲקֹב, גִּשָּׁה-נָּא וְאִמְשָׁךְ בְּנִי: הַאֲתָה זֶה בְנִי עָשׂוּ, אִם-לֹא. כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יַצְחָק אָבִיו, וַיִּמְשְׁהוּ; וַיֹּאמֶר, הִקְלָ קוֹל יַעֲקֹב, וְהַיָּדִים, יָדֵי עָשׂוּ. כג וְלֹא הִפִּירוּ--כִּי-הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עָשׂוּ אַחִיו, שְׁעֵרֶת; וַיִּבְרַכְהוּ. כד וַיֹּאמֶר, אַתָּה זֶה בְנִי עָשׂוּ; וַיֹּאמֶר, אֲנִי. כה וַיֹּאמֶר, הַגִּשָּׁה לִי וְאָכְלָה מִצֵּיד בְּנִי--לְמַעַן תִּבְרַכְךָ, נַפְשִׁי; וַיִּגַּשׁ-לוֹ, וַיֹּאכַל, וַיָּבֹא לוֹ יוֹן, וַיִּשֶׁת. כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו, יַצְחָק אָבִיו: גִּשָּׁה-נָּא וְשָׁקָה-לִּי, בְנִי. כז וַיִּגַּשׁ, וַיִּשָּׁק-לוֹ, וַיֵּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו, וַיִּבְרַכְהוּ; וַיֹּאמֶר, רָאֵה רֵיחַ בְּנִי, כְּרִיחַ שְׂדֵה, אֲשֶׁר בָּרַכּוּ יְהוָה. כח וַיֵּתֶן-לָהּ, הָאֱלֹהִים, מִטַּל הַשָּׁמַיִם, וּמִשְׁמַנֵּי הָאֶרֶץ--וְרֹב דָּגָן, וְתִירָשׁ. כט יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים, וַיִּשְׁתַּחֲוּ (וַיִּשְׁתַּחֲוּ) לָךְ לְאֻמִּים--הֵוָה גִּבֹּר לְאֻחִיךָ, וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ בְּנִי אִמְךָ; אֶרְכֶּיךָ אֲרוּרָה, וּמִבְרַכֶּיךָ בְּרוּךְ.

רש"י [פסוק כא]-אמר יצחק בלבו: אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, זה אמר 'כי הקרה ה' אלוהיך' (פסוק כ). **כב קול יעקב** - שמדבר בלשון תחנונים 'קום נא' (פסוק יט), אבל עשו בלשון קנטוריא דבר.

הבנת התנהגותו של יעקב:

רש"י :

אנכי עשו בכורך - אנכי המביא לך, ועשו הוא בכורך:
עשיתי - כמה דברים כאשר דברת אלי:
ויאמר אני - לא אמר אני עשו אלא אני

חזקוני, בראשית כז

אנכי עשו בכורך - יש מפרשים שלפי צורך שעה אפשר לשנות הדיבור, כגון אברהם "אמרי לי אחי הוא"

אור החיים:

אנכי עשו בכורך, פירושו: להיות שקנה הבכורה מעשו, הנה הוא נעשה עשו לצד בחינת הבכורה,

כי לא יקראו עשו בכורו.

ואומרו **עשיתי כאשר דברת אלי**, פירושו כי טעם שציווה לעשו, הוא כי הוא בנו הבכור, וכיון שנטל הבכורה, כאילו הדבר בא אלי.

המפגש בין עשו ליצחק:

- ל** ויהי כאשר כלה יצחק לברך את יעקב ויהי אף יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו:
- לא** ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל מציד בנו בעבר תברכני נפשו:
- לב** ויאמר לו יצחק אביו מי אתה ויאמר אני בנך בדרך עשו:
- לג** ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה:
- לד** כשמע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי:
- לה** ויאמר בא אחיר במרמה ויקח ברכתך:
- לו** ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את ברכתי לקח והנה עתה לקח ברכתי ויאמר הלא אצלת לי ברכה:
- לז** ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סמכתיו ולכה אפוא מה אעשה בני:
- לח** ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת הוא לך אבי ברכני גם אני אבי וישא עשו קלו ויברך:
- לט** ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל:
- מ** ועל חרבך תחיה ואת אחיר תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך

בפסוקים ל-לח יש דו-שיח. נשים לב לכינויי המשפחה המרובים המעידים על המתח הרב שבדו-שיח.

יצחק מגיב באופן כפול- גם חרדה וגם קבלה:

"ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד

ויאמר: מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה"

רד"ק : (לג) **ויחרד** - הראה חרדה גדולה בעצמו בפני עשו כדי שלא יחשוב עליו עשו כי בכוונה עשה יצחק מה שברך את יעקב והתל בו:

גם ברוך יהיה - אחר שאני ברכתיו עתה אני מקיים לו הברכה, כי ידעתי כי בני הוא: